

ARTIKEL

tekst: Stephen Westra

Welluidende exotica

Langs de weg blijven liggen... Niet elk instrument haalde altijd de eeuwigheid. Zoals viool, alt, cello, piano, orgel en een hele reeks blaas- en slagwerkinstrumenten stevig in het zadel zitten, zo kun je dat van de violone, de dulcimer, de ocarina, de Wagnertuba, de kromhoorn – om maar een willekeurige greep te doen – bepaald niet zeggen. Wat jammer is. Want elk instrument zijn eigen, specifieke geluid. Of het nou makkelijk in productie te brengen en te bespelen is of niet.

Met vochtige vingers

'Ongehoorde geluiden' daarom tijdens dit Storioni Festival! 'Mijn Wolfje heeft er ook al op gespeeld. Ach, als wij nou eens zo'n glasharmonica hadden – ' Vader Leopold Mozart over zijn zoontje Wolfgang, toen dat knaapje ten huize van een bevriende arts/magnetiseur eens op dit wonderbaarlijke instrument had gespeeld. Weg waren ze ervan, pa én zoon! Een reeks aan een horizontale staaf geregen glazen schalen, die je met een pedaal aan het draaien brengt en bespeelt met vochtig gemaakte vingertoppen. Hij was nog maar net, in 1762, uitgevonden door Benjamin Franklin (die *so nebenbei* ook de bliksemafleider uitvond en de Amerikaanse grondwet ontwierp). Pas op het eind van zijn leven kreeg Mozart weer een kans. Ene Marianne Kirchgäßner in Wenen vroeg hem of hij er iets voor wilde componeren. En zo ontstond het *Adagio & Rondo* voor glasharmonica, fluit, hobo, altviool en cello. Het is zeker niet één van zijn geringste composities want in mineur – wanneer Mozart bij zeldzaamheid voor mineur kiest heeft dat een bijzondere reden...

Cellesk

Experimenteren: eigen aan de mens. Nieuwe geluiden zoeken, nieuwe technieken. In de jaren twintig van de 18e eeuw kregen ene Johann Georg Stauffer en Peter Teufelsdorfer het op hun heupen en kwamen met de zogeheten arpeggione. Men noemde de nieuweling ook wel 'gestreken gitaar', 'Guitarre-Violoncell' of 'Guitarre d'amour' – wat aangeeft dat er iets gitaarachtigs dan wel cellesks aan was. De arpeggione had fretten en zes snaren gestemd als de gitaar, werd echter niet getokkeld maar bespeeld als een cello, met een strijkstok en tussen de knieën geklemd. Aanvankelijk baarde deze arpeggione opzien en raakte zelfs in de mode. De cellist Vincenz Schuster bijvoorbeeld publiceerde in 1825 zelfs een compleet boekwerk betreffende de arpeggione-techniek; je kon er uitstekend dubbelgrepen, tertsen en arpeggio's op spelen, veel beter dan op cello. Echter, tien jaar later en de arpeggione met zijn wat zachte klank was ter ziele. Hij zou totaal vergeten zijn als niet Schubert er de lucht van had gekregen. Hij schreef al een jaar nadat het instrument was uitgevonden (1823) zijn *Arpeggione sonate*. Die je tegenwoordig alleen nog maar op cello of altviool hoort. U hoeft nu eens niet deze versies te horen, u hoeft ook niet naar het Heyer Museum in Leipzig of het Carolino-Augusteam in Salzburg om de arpeggione in levenden lijve te bewonderen: u bezoekt gewoon het middagconcert op 26 januari.

Midsomer Murders

Instrumenten gaan mee met hun tijd. De 20^e eeuw was de eeuw van de elektronica en daar liep de muziek bepaald niet voor weg. Vóór synthesizers en elektrische gitaren hun entree maakten, had je instrumenten als de ondes-martenots en de theremin. Deze elektronische instrumenten zijn sterk verwant, ontstonden onafhankelijk van elkaar maar wel gelijktijdig (1928), zoals vaker gebeurt bij uitvindingen. Iemand als de Tsjech Bohuslav Martinu was er als de kippen bij om een *Fantasie voor theremin* te componeren (te horen tijdens de Storioni Nacht). Je bespeelt de theremin door de afstand tussen de handen en twee antennes te variëren. De speler raakt het instrument niet aan (gezien de elektrische spanning op de antennes inderdaad aanbevelenswaard); de rechterhand

beïnvloedt de toonhoogte, de linker het geluidsvolume. De kleinste bewegingen hoor je al, zodat het bijzonder expressief klinkt. Komt een en ander u een beetje *spooky* voor? U staat niet alleen. De theremin deed het goed in sciencefictionfilms zoals *Star Trek*, als er ufo's of vliegende schotels voorbij komen, en de misdaadserie *Midsomer Murders* vaart er wel bij... En je kunt je ook afvragen wat het mooiste chanson van Jacques Brel, *Ne me quitte pas*, zonder de theremin zou zijn geweest, en *Le plat pays* waar het de over het strand suizende wind verbeeldt...

Luistertip: Middagconcert op donderdag 26 januari: <http://bit.ly/2hZ1tlu>